

УТИЦАЈ ТЕЛЕВИЗИЈСКОГ НАСИЉА НА РАЗВОЈ ДЕЦЕ

Увод

Савремени свет каквог ми знамо је састављен од мноштва комуникацијских техника и технологија које служе да побољшају постојећи квалитет живота сталним уношењем нових модела комуницирања. Наравно, не сме се занемарити постојање још већег броја апарата и направа које на друге начине доприносе подизању квалитета живљења, али је чињеница да комуникацијске направе сматрамо револуцијом и кључним елементом за прекид са претходним начином живљења. Тако је телевизор највероватније апарат који је највише променио свет у двадесетом веку.

Феномен телевизије је лако објашњив, међутим развојем телевизије дошло је до значајних промена у друштву, чији се узрок не може са сигурношћу дефинисати. Једно је сигурно - телевизија има утицај на гледаоце, али је питање колики је тај утицај и на који начин се он врши.

Управо утицаји телевизијског програма на човека, али у ужем смислу тј. утицај телевизијског насиља на децу и адолесценате јесте тема овог рада. Наиме, овај рад ће настојати да одговори на неколико кључних питања о утицају насиља на децу анализирајући неколико истраживања на ову тему, потом дискурс филма, основних културолошко-стилистичких разлика између америчког и јапанског филма, анализом приступа истраживању, те општих психолошких оријентација карактера.

Циљ рада ће бити да се путем библиотечко-истраживачког рада одговори на питања: да ли и зашто децу привлачи насиље на телевизији, да ли се може применити индивидуализована анализа гледалаца, какве утицаје насиље може проузроковати код младих, у којим случајевима телевизијско насиље проузрокује насиље у стварном свету и сл.

Објективним одговарањем и описивањем ових питања, те предлагањем спроводивих начина спречавања могућих последица које телевизијско насиље може проузроковати, настојаће се добити основни увид у присутност насиља и

објективне повезаности између насиља на телевизији и агресивног понашања код младих.

Насиље на телевизији – бег од стварности

Проблем насиља на телевизији није нов проблем. Наиме, још од доба старе Грчке преко, према речима Мек Квина, (McKvin, 2000; 232) „времена Шекспира постајала је брига због *штетног* утицаја медија“. Наравно, утицај јавног је велик, али у оба овде наведена примера култура се заснивала на аудитивном преношењу порука као главног комуникационог канала, док је појавом телевизије водећи код постао визуелни елемент поруке. Иако је аудитивни елемент поруке и даље присутан (пажња човека је јаче усмерена на аудитивни део поруке нпр. рекламе које увек имају јачи звук од остатка телевизијског програма) визуелни домен поруке преузима примат. Разлог постављања визуелног аспекта као водећег елемента поруке је вишечлан, али главни разлог лежи у чињеници брже перцепције и декодирања поруке. Управо на оваквом концепту телевизија је са лакоћом добила водећу улогу у комуникационим каналима савременог света.

Сад кад је установљена непобитна чињеница да телевизија држи примат над осталим медијима мора се сагледати утицај телевизије искључиво на појединца, јер је могућност утицаја телевизије на друштво веома упитно из разлога прекомерне масовности јавног мњења као хипотетички хомогеног тела.

Телевизија као медиј је заснована на нелогичном комуникацијском току, који не подржава (или јако мало подржава) могућност комуникационе интеракције у смислу повратне информације као одговора на реакцију друге стране. Такође, неразјашњено питање о транслацији стварности на телевизији где постоји „теза рефлексije“, која говори да телевизија једноставно пресликава свет какав јесте“ (Lowery, 2000; 302) и теорија телевизије као водича за ставове и понашање, додатно доводи у питање исправност телевизије као адекватног и меродавног арбитра стварности. Управо као таква, телевизија и ако може допринети повећању насиља, онда је то због чињенице да „објективна телевизијска реалност“ проистиче из ауторове имагинације тј. склоп визуелно објективних елемента се користи само

за формулацију субјективног увида у стварност, те је питање у којој мјери као таква може да утиче на промену постојеће гледаочеве индивидуалне перцепције стварности.

Након изнесене хипотезе о немогућности или веома ниској могућности утицаја телевизије на повећање агресивности код гледалаца, даља анализа овог проблема мора се ослонити на друга постојећа истраживања. Наравно, свако истраживање је темељено на одређеним претпоставкама, тако да се у анализу ових упита морају узети чињенице о неколико основних разлика између постојећих истраживања о утицају и последицама телевизијског насиља, изграђене на биполарном укључивању и искључивању бихејвиористичког приступа, стварањем или избегавањем артифицијалног окружења за спровођење експеримента, усмеравањем пажње на негативне или позитивне стране гледања телевизије тј. стварања функционалног или дисфункционалног понашања под утицајем телевизије .

Поред тога, већина истраживања се разликују према степену заступљености различитих узраста гледалаца до 20 година, полној заступљености, карактерним особинама сваког гледаоца, дужини трајања истраживања, временског доба кад се истраживање вршило и степена друштвене изолације приликом експеримента.

Наравно посебан елемент у свим истраживањима, који у првој фази тј. одабиру материјала на ком се спроводи истраживање јесте пресудни елемент за успешност експеримента, представља начин мерења насилних сцена тј. оцењивање који видео материјали у себи садрже прекомерну или било какву количину агресивности. Након многобројних истраживања, дошло се до закључка да је кванти-тативно мерење насиља у одређеном видео материјалу непогодан начин оцењивања материјала, јер насилношћу филма не руководи минутажа и број сцена које при-казују насиље, већ „граматичка конструкција“ тј. стилизација филма.

У прилог томе, имајући увида у савремену кинематографију јапанског филма, лако се закључује да у односу на америчке филмове „јапански филмови садрже количински нешто нижи број сцена насиља, али су сцене дуже, реалније и пружају много јачи увид у физичке последице насиља“ (информације преузете са medialit.org). Такође, у овој компаративној анализи се наглашава већа заступљеност

насилничког понашања код „лоших момака“ у јапанским него у америчким филмовима. Због тога, сви изнесени подаци доказују да квантитативна анализа садржаја не може да буде пресудна одредница при пружању жељених резултата у доказивању утицаја телевизије на повећање степена агресивности код младих.

Наравно, да би се дошло до закључка о утицају телевизије, морају се узети у обзир још две ставке. Прва се односи на функције које се формирају тј. побуђују приликом гледања телевизије. Тако Филицен (Feilitzen) разликује забавну или емотивну функцију (опуштање, разбигра, „убијање времена“ и фантазијско усмеравање), информативну или когнитивну, социјалну, несоцијалну или ескапистичку функцију (бег од стварности који може да буде „потреба за остваривањем осаме и потребе за бегом од људи“ /Feilitzen, 2002; 360/) и потрошачку функцију. Имајући на увиду све могуће функционалне варијације и њихову комплексност лако се закључује да деца нису пасивни гледаоци, него да активно учествују у формирању програма и обликовању своје самосвести о стварности. Међутим, проблем настаје ако дете искључиво користи моделе понашања приказане на телевизији, а не и оне настале при интеракцији са својим родитељима и осталим особама из свог окружења.

Такође, препознавањем ових функција, могуће је дати бар један одговор зашто деца гледају телевизију, а тиме и насиље. Наиме, највероватнији разлог, поред забаве, јесте недостатак комуникације са породицом. Недостатком комуникације, дете настоји да задовољи комуникацијску потребу тиме што повећава толеранцију према квази-двосмерном комуникацијском каналу који посредује кроз телевизију. Тако се ствара критериј пажње, који функционише на принципу „што људи више проведу времена гледајући телевизију, већа је вероватноћа да ће наставити да гледају“ (Collins, 1982; 10 у Lowery, 1988; 374). Из ове тезе следи да повећањем гледања деца померају границе толеранције. Међутим, повећање границе толеранције не мора нужно значити већу конзумација агресивности, а ако се то и догоди, по-већано гледање насиља на телевизији не мора нужно проузрочити повећање агресивности код детета.

Управо ту започиње расправа о утицају телевизијског насиља на агресивност деце. Према Ловерију (Lowery), постоје три модела могућих односа између

детета и његове агресивности са емитованим телевизијским програмом насилног карактера. Ти моделу су: „гледање насиља води насилном понашању; тенденција ка агресивном понашању води ка избору гледања насиља; агресивна тенденција и гледање насиља су производи неког трећег разлога или групе разлога“ (Lowery, 1988; 310).

У истраживању „Телевизијско насиље и агресивност деце: надограђивана студија“, аутора Лефтковица (Leftkowitz) спроведеном 1959-60 и 1969-70 године, дошло се до многобројних сазнања. Тако је закључено да навике гледања телевизије створене до осме године живота могу утицати на повећану стопу агресивности (али у далеко већем броју код дечака) и да што више дете гледа насиље на телевизији то више верује да је то реална слика правог живота. Међутим, сами резултати су упитни, јер се на основу сличних истраживања у другим земљама дошло до другачијих закључака, у коме су деца испољила мање агресивности после гледања неког телевизијског програма са одређеном количином насиља. Овакви дијаметрални резултати наговештавају да се ово истраживање можда могло користити као валидно искључиво у анализи агресивности код америчке деце и уз погубно искључивање индивидуализације психолошких и карактерних особина сваког детета понаособ.

С друге стране, „Генерални научно-саветовалишни комитет хирурга за телевизију и социјално понашање“, сматрају да изолација агресивних сцена није благотворна по резултате било којег истраживања јер ретроградивно усмерава и сужава видокруг далеко већег обима телевизијског програма. Оваквим поступком се проблем агресивности на телевизији и њених последица маргинализује, стварајући закључке који на основу специфичних случајева изводе уопштене закључке. Из тих разлога, „Комитет хирурга“ је предложио преусмерење анализирања на проучавање телевизије у контексту других масовних медија, потом у контексту целог окружења са посебним освртом на кућно окружење, затим на разликовању корисног и штетног агресивног понашања, ка обликовању и имитацији подруштвеног понашања и напослетку ка функцији симбола насиља на телевизији. Оваквим односом према проблему насиља могу се изградити знатно успешнија истраживања која не би само користила квазипопуларност тематике,

него би допринела развоју здравијег друштва и обликовању здравијих чланова друштва.

У многим другим истраживањима се наставља понављање исте логичке грешке при поставци проблема, где се уместо конструисања јако великог броја испитаника и географске покривености, истраживање своди на омеђавање и селекцију видео материјала. Тако је Милавски (Milavsky) испред „НБС одељења за друштвена истраживања“, спровео истраживање над децом и адолесцентима путем упитника и мини интервјуа, у циљу детекције повезаности између „намерне агресивности“ тј. „агресивности за коју се са сигурношћу зна да ће изазвати повреду других“ (Milavsky, 1982; 138 у Lowery, 1988; 360) и гледања телевизије. На крају је изведен закључак да телевизијско насиље може имати последице на краткорочно агресивно понашање, али нису нашли везе са дугорочним агресивним понашањем. Наравно и ово истраживање је мањкаво првенствено због одабира успоставе после-дичности у везу са упитником чији ће резултати бити међусобно супротни.

Последње истраживање на ком се у овом раду треба задржати јесте оно спроведено 1973. године са темом „Десенситизације деце према телевизијском насиљу“. Према овом истраживању спроведеном над две дечије групе које су биле изложене различитој количини насиља на телевизији, дошло се до занимљивих закључака који иако засновани на немогућности тачне процене претходне изложености деце телевизијском насиљу, ипак упућују на могућност да: „велико излагање насиљу може произвести пад надражајних реакција и да може доћи до спонтаног опоравка насталог под утицајем смањења реаговања после великог излагања.“ (Lowery, 1988; 381).

Из ових и многобројних сличних истраживања стиче се закључак да савремени свет телевизије врши утицај на децу, што је у неком омеру мерљивости највероватније и тачно, али концентрација истраживања на узроке и последице није довољна, јер непостојањем адекватних солуција које би се користиле за спречавања минорног утицаја телевизијског насиља на децу цели напредак досадашњих истраживања чини безначајним.

Из свега наведеног, следи да одређене групе деце привлачи насиље на телевизији из разлога што су под утицајем породичних модела насиља или латентним поремећајем карактера ка исказивању већег степена агресивности у односу на друге вршњаке. Такође, одређен број деце може имати последице од прекомерног гледања насилног садржаја које се могу испољити у одговору на насиље у виду насилног понашања, страхом од насиља и самосвесне или несвесне изолованости од друштва

Што се тиче истраживања, индивидуализована анализа јесте могућа, али изискује знатну временску обимност која би довела у питање промене степена приказиваног телевизијског насиља. Поред тога, временска обимност ствара додатне финансијске трошкове, запоставља могућност промене личности испитаника, итд.

На крају, насиље на телевизији може, али и не мора узроковати промене код понашања. Ове промене су најчешће узроковане недостатком комуникације, а не утицајем телевизије, што значи да се правилним одгојем, задовољавајућом интеракцијом са децом и правовременим предочењем о значењу телевизијског садржаја, може избећи могућ утицај телевизијског насиља. Наравно, услед добијања одговора постављају се и нова питања: да ли деца утичу на ниво насилности у програму (нарочито у програму намењеном деци), да ли су родитељи подобни и уопште пожељни као еквивалент за доказивост и исправност стварности, те да ли би променом стилизације телевизијског програма дошло до промене у понашању деце, односно, у овом случају, колико би преобликовање изражаја насиља узроковало промену перцепције код младих.

На ова питања је могуће одговорити, али она захтевају не само проучавање телевизијског и филмског дискурса, него и интраперсоналне, интраперсоналне и међукултуралне комуникације, масовне медије и уређивачку политику медија у циљу размене искустава која би могла послужити као полазна тачка за формирање боље телевизије на којој би доброћудни програм то одиста и био.

Огњен Радовић
Бања Лука, 2005.

Литература

1. Anderson, C. (2003). *The influence of media violence on youth*. преузето 17.11.2006. са www.psychologicalscience.org/pdf/pspi/pspi43.pdf
2. Ang, I. (2002). *Streamlining television audience*. у зборнику McQuail, *McQuail's reader in mass communication theory*. London-Thousand Oaks-New Delhi:SAGE publications.
3. Aumont, J. (2006). *Естетика филма*. Београд: Clio.
4. Feilitzten, C. (2002). *Needs as an explanatory factor of television viewing*. у зборнику McQuail, *McQuail's reader in mass communication theory*. London-Thousand Oaks-New Delhi:SAGE publications.
5. Fiske, J. и Hartley, J. (1992). *Читање телевизије*. Загреб: Барбара и Прова.
6. Lowery, S. и De Fleur, M. (1988). *Milestones in mass communication reasearch*. Longman: New York & London.
7. McKvin, D. (2000). *Телевизија*. Београд: Clio.
8. Wartella, E., Olivarez и A. Jennings, N. (2002). *Children television violence in United States*. у зборнику McQuail, *McQuail's reader in mass communication theory*. London-Thousand Oaks-New Delhi:SAGE publications.
9. www.medialit.org/reading_room/article538.html#top